

Výskyt *Nyctalus noctula* v panelových budovách mesta Prešov v rokoch 1998–1999

Peter KAŇUCH & Martin CELUCH

Alexandra Matušku 7, SK-080 01, Prešov, Slovensko

The occurrence of *Nyctalus noctula* in prefabs in Prešov in 1998–1999 (E-Slovakia). We observed two colonies of *Nyctalus noctula*, the first consists of 15 individuals, the second of 171 individuals. They used cavities under the roofs of prefabs as daily shelter, copulation and wintering site.

***Nyctalus noctula*, habitat use, autumn activity, wintering site, town**

Výskyt *Nyctalus noctula* v intraviláne mesta Prešov pravidelne pozorujeme od 28. 4. 1998. Vtedy sme sa s raniakmi stretli na území bývalého Lobotického rybníka, dnes už sčasti zastavaného obytným sídliskom Sekčov, kde v čase západu slnka nad zvyškami vodnej plochy s otvorenou hladinou lovili rojace sa komáre. Do úplného zotmenia sa počet loviacich jedincov pohyboval od 10 do 15 kusov, spolu s niekoľkými exemplármi, pravdepodobne *Pipistrellus pipistrellus*. Bolo možné uvažovať o úkryte v nejakej stromovej dutine, ale ich denné stanovište zostávalo zatiaľ pre nás neznáme.

24. 8. 1998 nás na sídlisku Sekčov (Dargovská ul.) o 22.00 hod. zaujalo silné “švitorivé” volanie zo strechy sedemposchodovej panelovej bytovky, na ktorú vytrvalo nalietavali netopiere. Pri našej ďalšej návšteve 26. 8. 1998 vyletelo 15 netopierov z denného úkrytu cez vetracie otvory strešnej atiky (obr. 1) pol hodinu od západu slnka a o ďalšiu pol hodinu pri stmievaní sa vrátili na to isté miesto. Ich aktivitu sme sledovali zo strechy vedľajšej bytovky zo vzdialenosti 7 metrov. Prílety *Nyctalus noctula* na strešnú atiku, do ktorej vliezali cez vetracie otvory a štrbiny v paneloch, mali časovo sínusoidný priebeh, s maximom cca každých 30 minút. Podľa správania šlo zrejme o samice, keďže len z jedného miesta bolo počuť volanie samca, ktorý v čase útlmu činnosti nalietavajúcich jedincov vyšiel pred otvor na panel, kde sa ozýval a po chvíli sa vplazil späť. Takéto správanie je podľa Stutza & Haffnerovej (1997) prejavom sexuálnej aktivity za účelom párenia sa. V ďalších dňoch pri krátkych návštevách bolo ešte počuť niekoľko krátkych volaní.

Ďalšiu kolóniu *Nyctalus noctula* v Prešove sme objavili 15. 9. 1998 na sídlisku III (Bajkalská ul.). Hneď po západe slnka bolo počuť typické volanie viacerých samcov po celej dĺžke trojposchodovej panelovej bytovky s takým istým riešením strešnej atiky ako v predchádzajúcom prípade. O desať minút po západe slnka začali raniaky opúšťať úkryt a v priebehu 20 minút vyleteli všetky, čo sme usúdili z toho, že ďalšie nevyletovali a volanie z dier utíchlo. Za tento čas sme sčítali 171 vyletených kusov.

K tejto kolónii sme sa vrátili 17. 9. 1998, keď sme na jednom z vetracích otvorov atiky nainštalovali nárazový lapák (harfu) s vrecom v spodnej časti. Odchyt sme zrealizovali kvôli zisteniu, či sa medzi jedincami *Nyctalus noctula* nenachádzajú aj iné druhy, napr. *Eptesicus serotinus*, prípadne *Nyctalus leisleri*, ktoré sme pri sčítaní vyletujúcich jedincov mohli prehliadnuť. V priebehu 5 minút odchytu sme odchytili 16 kusov, z ktorých bolo 13 samcov a 3 samice *Nyctalus noctula*. Odchyt sme tým ukončili, pretože snaha netopierov vyletieť bola veľká a nechceli sme ich naďalej stresovať. Samotná skladba a pomer pohlaví takejto veľkej kolónie v tomto type úkrytu sú veľmi zaujímavé a môže to priniesť nové poznatky z ekológie aj etológie tohto druhu.

Napriek tomu, že v dutine strešnej atiky nebola možná priama kontrola, resp. sčítanie jedincov, zaujímala nás aj prípadná hibernácia raniakov v týchto priestoroch. Obe vyššie spomínané lokality sme navštívili 3. 1.

1999. Skupinu raniakov na sídlisku Sekčov sme našli zimovať od pôvodnej lokality vzdialenú asi 150 m v susednej bytovke (Popradská ul.), odkiaľ bolo vo večerných hodinách počuť kontaktné hlasy. Hlasovo reagovali na audio nahrávku zvukových prejavov *Nyctalus noctula*, tak ako aj na iné zvuky podobného charakteru (napr. zvuk príklepovej vítačky z vedľajšej bytovky). Zvuková evokácia sa javí ako možná mapovacia metóda. Podobne aj kolónia na sídlisku III. hibernovala, ale v tej istej bytovke, kde sme ju našli v jeseni. Tam sme mohli pozorovať aj lietanie jedného jedinca, pričom teplota vzduchu bola 1 °C. Vnútorňá mikroklima atiky pravdepodobne poskytuje dostatočne vhodné podmienky pre hibernujúce netopiere, ktoré sú vďaka nim v nezvyčajne dobrej fyzickej kondícii a ktorá im umožňuje vytrvalú aktivitu spojenú aj s lietáním v okolí bytovky.

V priebehu roku 1999 sme nemali možnosť zaoberať sa týmito netopiermi detailnejšie, ale aj tak sa nám podarilo zaznamenať niekoľko údajov: Večer 6. 4. 1999 z bloku na sídlisku III. (Bajkalská ul.) vyletelo 25 ex. *Nyctalus noctula* a tie lovili v okolí budovy. Medzi nimi sme pozorovali aj *Pipistrellus pipistrellus*. 18. 5. 1999 tradične lovili raniaky nad bývalým Ľubotickým rybníkom. Kolóniu na Bajkalskej ul. sme nezastihli počas letného obdobia a až 12. 8. 1999 sme pozorovali cca 20 ex. *Nyctalus noctula* loviacich v okolí bloku. Na Popradskej ul. 23. 8. 1999 vyletelo z atiky, kde bola zimná kolónia, 6 ex. *Nyctalus noctula*. 25. 8. 1999 na Bajkalskej ul. hneď po západe slnka vyletelo z atiky 50 ex. *Nyctalus noctula*. 27. 8. 1999 v čase konania rockového koncertu na prírodnom kúpalisku Delňa lovilo nad vodnou hladinou min. 50 ex. *Nyctalus noctu*

Obr. 1. Pohľad na strešnú atiku a jej rez. Šípky naznačujú vstup *Nyctalus noctula* do jej dutého priestoru, po celej dĺžke strechy, s profilom pravouhlého trojuholníka (20×35×40 cm). Tento priestor mal byť pôvodne vyplnený tehľami alebo polystyrénom, ale zjavne tak nie je, čo dokazuje aj hniezdenie *Apus apus*.

Fig. 1. The view of a roof of prefab and its transversal section. The arrows show the entrances of *Nyctalus noctula* into the hollow along the whole roof with a profile of a right-angled triangle (20×35×40 cm). This space was intended to be filled with bricks or polystyrene, but obviously it is not. This is indicated by nesting of *Apus apus*.

la. Posledný záznam bol hibernujúca kolónia nezisteného počtu *Nyctalus noctula* na Popradskej ul. v decembri 1999. Raniaky sa ozývali z tej istej atiky ako minulú zimu.

Výskyt *Nyctalus noctula* v panelových budovách intravilánov miest je známy najmä zo zahraničia (Stutz & Haffner 1997). V poslednom období sa s týmto druhom aj na Slovensku stretáva stále viac chiropterológov v podobnom prostredí (Lehotský, Noga in verb.). Súčasne je možné častejšie pozorovať v sídliskových štvrtiach *Pipistrellus pipistrellus*. Tiež aj *Vespertilio murinus*, s ktorým sme sa stretli v Prešove zatiaľ iba raz 13. 11. 1998, ale podľa údajov z iných miest Slovenska (Matis & Dittel 1997) predpokladáme početnejší výskyt. V meste Prešov je voľba raniakov pri výbere nového stanovišťa, vo všetkých doteraz zistených prípadoch, sústredená na panelové bytovky, ktorých výstavba sa realizovala koncom 70. a začiatkom 80. rokov 20. storočia. Tam využívajú na denné úkryty, hibernáciu a v jesennom období aj na párenie štrbiny medzi panelmi ale najmä duté priestory v strešných atikách. Otázkou zatiaľ ostáva ešte letné obdobie a rozmnožovanie sa *Nyctalus noctula* v dutých priestoroch strešných atík. V lete v týchto priestoroch po celom intraviláne hniezdia kolónie *Apus apus* a tiež aj *Passer domesticus*.

Je potešiteľný fakt, že tieto živočíchy prijímajú novú habitatívnu ponuku antropogénneho charakteru, kde ako ďalší prvok biodiverzity mestského prostredia môžu plniť funkciu prirodzeného článku potravného reťazca. Samotný výskyt však v širších súvislostiach, spojených s tesným spoložitím s obyvateľstvom, otvára množstvo otázok, ktorým bude potrebné venovať zvýšenú pozornosť.

Literatúra

- KÜRTHY A., JARCIK K. & KÜRTHYOVÁ M., 1995: Zhrnutie poznatkov o letných výskytoch netopierov na Záhorí po prvom roku činnosti tímu "Plecotus". *Netopiere*, **1**: 71–82.
- MATIS Š. & DITTEL L., 1997: Jesenné pozorovania *Vespertilio murinus* v niektorých mestách na Slovensku. *Vespertilio*, **2**: 141–142.
- STUTZ H.-P. B. & HAFFNER M., 1997: *Aktívna ochrana netopierov*. SEO BAMBI, Moldava n. B., 115 pp.

došlo 17. 4. 2000